

ЕДНА КНИГА В ЗАЩИТА НА РУСКАТА КУЛТУРА

(„ПАМЯТНИКИ ПЕРЕВОДНОЙ И РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XIV—XV ВЕКОВ“ от Г. М. Прохоров. Ленинград, изд. „Наука“, 1987, 293 с.)

В отговор на изказаното мнение за интелектуалната слабост и мракобесния характер на цялата допетрова Русия докторът на филологическите науки Гелиан Михайлович Прохоров издаде своите статии, поместени вече в различни издания, но с някои съществени добавки и едно чудесно „Приложение“, които съставляват неговата дейност от едно десетилетие насам.

В предисловието авторът говори за нашето слабо познаване на кръгозора на писателите и читателите от Древна Русия, за наднационалния характер на средновековната книжна култура и нейното разпространение (с. 3).

Глава първа носи заглавието „Корпусът със съчинения, приписвани на името на Дионисий Ареопагит“ и обстойно засяга преводното дело на монаха Исаяя спрямо Дионисиевите съчинения. За нас е интересно и ново връщането към ортодоксалната традиция за Дионисий Ареопагит, чието съчинения, независимо от многобройните опити, не са идентифицирани, което е общоприето схващане. „Въобще силната страна на скептиците е именно отрицателната, поводите за съмнения са най-основателни“ — пише Г. М. Прохоров (с. 9). За подкрепа той цитира думите на византолога Ханс Урс фон Балтазар относно „невидимостта“ на Дионисий и за единството на „личност—произведение“, при което Г. М. Прохоров добавя — и за по-малката грешка на „отрицателите на отрицателите“ (с. 10). След това последователно разглежда различни страни на Корпуса, неговото богословско-философско значение, като например „вечност в сегашното“, влиянието на това произведение върху иконографията с темата София—Премъдрост (с чернобели снимки), епиграми, които се срещат в гръцките ръкописи, в преводите на славянски и грузински език (също със снимки), с езикови бележки по материала, който дава текстът, и на края на тази глава отделя с подобаваша изчерпателност превода на Корпуса в „славянската литературна традиция“ чак до последния превод на руски език от 1957 г. В приложение към тази глава са дадени цялостно две произведения на Дионисий: „За тайнственото богословие“ и „Послание към Тит“, заедно с тълкуванията на Максим Изповедник в славянския превод на Исаяя и с паралелен превод на съвременен руски език от гръцки, извършен от самия изследовател Г. М. Прохоров.

Тема на втората глава е „Диоптра“ на Филип Пустинник, която по влияние сред славяните, може да се сравни само с ареопагитския Корпус. Това е антропологично съчинение, много популярно сред исихастите на Балканите, което е издадено в приложение (първо и второ слово) в същия маниер, както Корпуса. Г. М. Прохоров вече издаде третото слово на „Диоптра“ (вж. „Памятники литературы Древней Руси. Конец XV — первая половина XVI века“, Москва, 1984, с. 68—151) и понеже досега не е издаван славянският превод на това съчинение, може само да се благодари на автора и да се пожелае отпечатването на останалата част. Това произведение е анализирано подробно по съдържание и всеки, който се интересува от него, може да го прочете. Накрая се противопоставя „Диоптра“ на съвременното философско-антропологично изследване на Пиер Теяр дьо Шарлен (1881—1955) „Фенсменът на човека“.

В третата глава изследователят пише за едно неразбрано място от „Слово за живота и княжеството на великия княз Дмитрий Иванович, цар руски“, което е било изпускано от преписвачи и издатели. След обстоен анализ на сродни текстове, понятия, слова, аналогии, сравнения и цитати Г. М. Прохоров разкрива заслугите на княз Дмитрий Донски в защита на Русия, неговата победа и основаване в Русия на „голямо царство“, след което той станал всеруски цар.

Последната глава разглежда поетичното приложение към духовната грамота на митрополит Киприан (с. 123—150) — текстуално, различни проблеми на това произведение, тълкуване, атрибуция. Автор на последните руски произведения вероятно е Епифаний Премъдр.

От друга страна, тези две глави разкриват достиженията на руската култура и показват нейното високо интелектуално ниво и възвишен характер.

В завършек към цялата книга Г. М. Прохоров обстойно говори за „творческата реализация на ареопагитския и исихастки принципи на вечност в сегашното. С помощта на книгите, които са чели в Древна Русия, ни се удаде да разберем какво са знаели за вечността и за сегашното. А според степента, благодарение на която се откриват пред нас техните собствени произведения, ние получаваме правото да говорим и за творческата реализация от тях на сегашното във вечното“ (с. 154).

Като цяло книгата представлява един по-силен

отговор на споменатото мнение спрямо руската култура от древно време, защото тази критика нито е нова, нито ще е последна. Нейните корени през Късното средновековие са дошли от римокатолическите мислители и историци, където православната система като цялост е била представяна с конфесионална апологетична цел като отмираща, негодна културно, богословски и църковно след разделянето между църквите през XI век. Тази идея като конфесионално близка е била възприета и от протестантските историци от по-късно време.

Върху самата книга може да се пише още, но и това е достатъчно, за да се разберат достойнствата ѝ, изчерпателният критично-справочен материал и литература, а също и доброто издание.

„В СЯНКАТА НА ДУМИТЕ“ от Александър Йорданов. С., БП, 1989, 318 с.

„В сянката на думите“ не е случайно заглавие за втората книга на Александър Йорданов. То маркира една вече избрана посока на критическо присъствие, поведение и движение в съвременната културна ситуация. В първата си книга „Личности и идеи“ (С., 1986) критикът призова към проглеждане отвъд „сянката на думите“, към диалог с онова, което е външно чрез думите ненадгледливо и недиректно, което е отправено към нашето съзнание по-скоро като провокация към осъзнаване и разбиране, а не като възприемане на постулирани и неприкосновени истини, както са ни казали да привикваме години наред.

Като критик Ал. Йорданов няма жанрово предпочитание към поезията, прозата или критиката, тъй като не е склонен да теоритизира върху жанра като такъв. Авторът гледа у себе си едно исторично съзнание, което възприема и интерпретира литературните явления в тяхното единство и активно живене, в диалога им с времето, в изконния стремеж на словото и на неговото изкуство да се пребори с времето в името на вечния живот, в името на човека. И все пак може би поради началния старт на литературните му занимания (нямат предвид защитената от автора дисертация „Литературната критика на българския модернизъм“ — 1984) и в двете книги на Ал. Йорданов в основата на критическото интерпретиране предметното е на самия критически жанр. Критикът по-често се интересува и по-често тръгва от критическата рецепция на литературното явление, а не от факта на неговата иманентност, на относителната му самостоятелност. Веднага трябва да кажа, че тук са и силата, и слабостите на автора. Не будят съмнения нещата му познания върху литературната история, неговата ориентация в литературно-критическите полемики около художествените явления. Често впечатлява със сполучливите открития на критическите си ракурси, с възкресените от миналото или сега поставени полемики. Несъмнено продуктивен е дискуссионният тон на неговите критически съгласия и несъгласия с предшественици и съвременници. Увлечен в самата критическа полемичност, която естествено предполага и подчертано засилен субективизъм на оценъчния план, Александър Йорданов често остава в плен на това си предпочитание, дори

Преводите на съвременен руски език са извършени с голяма грижовност, и нещо, което е рядко — с прибавяне до компетентни консултанти по трудните места, които създават оригиналните гръцки и грузински текстове и положения. Трябва само да се съжалева за малкия тираж (4 900 екземпляра), като се има предвид интересното съдържание на книгата. Необходимо е този литературоведски труд да се използва и от учените-медиевисти, заради преводите, осъществени някога на Балканите и по неясни контури, но сигурно свързани с България, с Парория, с все още бъдещата Евтимиева школа. А това несъмнено ще бъде плодотворно за нас.

Иван Марчевски

и когато се стреми да се освободи по някакъв начин от него. Така читателят може наистина невинно да е съгласен с повече или по-малко крайната субективистична гледна точка на автора, да го подрази пристрастието към собствената теза, която би могла да отчита повече и по-съществени иманентни особености на интерпретираната художествена реалност; но така или иначе, целта на критическия текст е постигната — провокирано е читателското поведение както към първичния художествен текст, така и към интерпретиращите го предходни и други критически текстове.

В избраната от критика посока, която го характеризира и като личност, и като естетическа позиция, втората му книга „В сянката на думите“ е по-освободена и, може да се каже, по-артистична в своята отвореност към диалога и полемиката. В уводния ѝ текст — „Между вчера и днес...“ — авторът заявява: „Литературната критика е комплекс от текстове. Това прави неограничима и свободата на читателя. Той може да избира. Може да спори. В тази книга, налягам се, поводи за полемика има предостатъчно. Вероятно защото съм се стремил не към „затваряне“ на аналитичния прочит, а към разкриване на историческата перспективност на литературните явления. Новият прочит включва органично в себе си не само достойните, но и възможните интерпретации.“ Сам критикът е диалогично настроен към вече изказани свои идеи, стреми се да ги обогати и доразвие в своите нови текстове. Той държи на „завършено-незавършения“ прочит като на единствена „великолепна и неповторима възможност да проникнем в тайните на литературната история, за да кажем истини не само за нея“. Тази своя позиция и разбиране за функциите на критическия текст Ал. Йорданов особено добре защитава със статите и студияте си за онези автори и по онези проблеми, които в известен смисъл представляват връщане към вече познати негови текстове от първата му книга. Такива в новата книга на критика са статиите „Яворов и Днес“, която своеобразно доразвива идеите и диалогизира по въпроси, поставени в статията „Последният възрожденец“ (от книгата „Личности и идеи“), както и „На „горна“ и „долна земя“ с Ангел Каралийчев“, в която е продължен, допълнен и анали-